

Гамзат Аджигельдиев

СОКПАК



www.nogay-kitap.com

Ногай Китапханасы

Ногайская национальная электронная библиотека

Г А М З А Т

А Д Ж И Г Е Л Ъ Д И Е В

О К П А К

ДАГЕСТАНСКОЕ КНИЖНОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО
МАХАЧКАЛА 1962

БАС СОБЗ

Гамзат АДЖИГЕЛЬДИЕВ (ЮСУПОВ) 21-нши декабрьде 1939 йылда Караногай районнынъ Орта-Тобье авылында тувган. Ол яслай ата-анасыннан калып, детдомларда эм интернатларда тербияланган. 1957 йылда Гамзат Терекли-Мектебтинъ орта школасын уьстинликли кепте окып кутарып, Караногай районнынъ «Кызыл Байрак» газетасынынъ редакциясында корректор болып ислеп баслаган. Бу йылда ок ол яслай талантлыгын коьрсетип, стихлер язувга шалыскан. Онынъ язган янга якын, коьнъилге хош кыйлы стихлери, район газетасынынъ бетлеринде, республикадынъ «Дослык!» журналында, орысшага коьширилинип орыс газеталардынъ бетлеринде, туьрли йыйынтыкларда шыккан, кайбирлери эл авызына туьсип, халктынъ суьйикли йырларына айланган.

Гамзат 1958—1961 йылларда Совет Армиясынынъ сырасында намыслы кепте куллык этип, бир ок заманда кешелерде окув ман, уьш йыллыкъ партийный школады кутарган эм 1960 йылда КПСС членине алынган. Аьли ол Москвада СССР Писательлерининъ А. М. Горький атындагы институтында окыйды.

Яс таланттынъ яратувшылыгы аьлиден ок та коьп жанрларда коьринеди демеге ярайды. Ол тувган Эл

лирикасы ман бирге, суыймлик лирикасын, сатиралык эм куылкили стихлер, рассказлар, пьесалар язады. Гамзаттынъ биринши стихлерин, рассказларын, пьесаларын оқыганда онынъ теренъ ойлы, оьткир соьзли, шырын тилли поэт эм язувшы болып шыгаягына сенмей эм сукланмай болмайсынъ.

Г. Аджигельдиевтинъ (Юсуповтынъ) коьп произведениелери бизим кайнап туратаган совет яшавымыздан алынган. Сондайлардан онынъ бу йыйынтыкка киргизилген «Кара боьрк», «Эстелик», «Шоьллигимнинъ тавысы» деген эм с. б. коьп стихлери санамага болады. Оьзек те, яс поэттинъ алгасав уьстинде язган, коьнъилге конмайтаган, артык соьзли стихлери де карсы келетаганын да ясырмага болмайды. «Сокпак» деп аталган бу кишкей китап-яс поэттинъ энъ биринши йыйынтыгы. Оны «Сокпак» деп атавы да яс таланттынъ оьзине тийисли сокпагын излеви болар, неге десе бек коьп эм кыйын сокпаклар карсы келеек. Олардынъ кайсысы шынты яратувшылык йолына тувьсиреегин сайлап билув керек. Соны уьшин яс поэт келеекте оьзининъ язатаган стихлерининъ уьстинде ялкпай ислеп, аьр бирисин тувьме тувьгендей этип шыгармага шалысар деп сенемиз эм окувшылары онынъ язган затларын тагы да артык сукланып оқыр деп уьмитлеп, яс талантка яхшы — ийги йол йораймыз.

ҚУРУПТУРСУН ОРАЗБАЕВ

Анам Артийге багысламан

СОКПАК

Иыравлардай йокша коьплик такпагым,
Мен язаман халкым йырлап юрсин деп.
Иыр язувдан излеймен тек сокпагым —
Сокпак мага йол ашкышын берсян деп.

Ю Р Е К

Й Ы Р Л А Р Ы М



А Г А

ЯНГАН ШЫРАК

Куызги кеше. Юлдыз каты уйклаган.
Тегершиктей ай да кетти айланып.
Тек эсимден калган кеше мутпаган,
Кыста келген юрегиме майланып.

Куын коьринип ерге ярык энгенде,
Мен куьтермен тез болсын деп кешесин.
Сен, сылувым, тек янымда коьргенде,
Мен мутарман уйкылардынъ нешесин.

Сен йок ерде абыт алув авыр да,
Эки коьзинъ карувымды алады.
Октан оьткир суьйимлик пен каравынъ,
Юрек яра сен йок ерде салады.

Буьгуьнлерде сеннен алыс турсам да,
Уйклаганда сен туьсиме энесинъ.
Каранъада кайда басым бурсам да,
Янган шырак-ярык болып келесинъ.

АШҚЫШ

Тап алдыма меним келдинъ ойлавсыз,
Йогардагы куылген куыннинъ коьзиндей.
Коьзинъ сенинъ коьрдим теренъ
бойлавсыз,
Бетинъ болса сенинъ тап ай юзиндей.

Сен токтадынъ ашкыш алып колынъа,
Карап сага, кирпич кагып болмадым.
Тек неге сен карсы келдинъ йолама,
Сени коьрип юрип абыт алмадым.

Тек не пайда шымтый тагы юрегим,
Сени коьрсем тав коьргендей
башкышсыз.

Кайдай дарман мен таппайман керегин
Юрегинъе кируьв ушин ашкышсыз.

БУЛЫТ

Каты исте терлегенинъ мен коьрдим,
Сага карап манълайымды сыпырдым.
Колынъ сенинъ етпейгенин мен билдим,
Кешелерде сени излеп кыдырдым.

Сонъ мен келдим булыт болып касынъа,
Салкын сага исси куьнде бермеге.
Тек не пайда ой келмеди басынъа
Тап янынъда куьтегеним коьрмеге.

Сен бурылдынъ. Куьлип сага карадым.
Тек болмадынъ мага карап куьлердей.
Булытлыгым меним таза орадынъ,
Тенъиз беттен эскен куьшли елдердей.

УШ ҚЫН

Қолым сезип сен бурылдың артыңа,
Қызыл қына қордың сонда бетімде.
Сув ақкелдің сен ишпеге салқынға,
Тек сезбеңнің, қаным қайнай әтімде.

— Қарамашы, — деген сөзден уялып,
Суйымлигим қоз япқанда бөлдерме?!
Сув ақкеліп, берген қарап қыялап,
Янып турған яс юрегим сөнерме?!

ГУЪЛ ШЕШЕКЕИ

Шешекейлер арасында қарқырань,
Баьриннен де йогарланып ерлескен.
Мага қорре ай ман тенъсинь малқылдап,
Тогерегинь салқынсымал ел эскен.

Тек мен қордим қонъыз қонды қасыңа,
Савлай суйтинь ише усай қалдырмай.
Йыйылыса басқалары басыңа,
Авырлықтан сав қарқырань қалтырай.

Тек ушыртып сен оларды болмадың,
Савлай қынань тайып, аққа айландың.
Оны қоррип тура берип эректе,
Теренъ тыныс ала берип ойландым.

Қонъыз сага келип тувра қонғанда,
Ушыртпага бир де эбин таппадың.
Буьгуьн неге сен буьгилдинь тонъғандай,
Шоькирлеринь неге ога қаппады.

КЫЙЫН СОЪЗ

Сага десе коьктен юлдыз аларман,
Кустай болып канат кагып янынъда.
Ети кабат ер астыннан сувлар ман
Салкын болып мен келермен канынъа.

Тек не хайыр буьгуьн сага йырымда,
Иигитлигим меним савлай кашкандай.
Терге баттым соьзлер излеп турувда,
Сав билимим сувдай ерге шашкандай.

Неге десе тек мен бир соьз излеймен,
Ушкын болып юрегинъе киргендей.
Тап канынъда кайык болып юзгендей,
Субювимди меним сонда билгендей.

ШЕШЕКЕИ

Сен оьсесинъ куьн нурына коьмилип,
Сени коьрген эш бурылмай боларма?
Алтын нурлар сеннен келе тоьгилеп,
Кара коьзим сага карап таларма?

Аьр куьн сайын оьтегенде янынънан,
Йолым алдым кум шашпаска алыстан.
Мага коьре туьсленгендей канынънан,
Мен кызардым аьр куьн сайын намыстан.

Тек куллыктан эрте кайттым алгасап,
Юрек ура коькирегим бузгандай.
Шавып таза мен терлеттим аласам,
Сол юриктен боларма ат озгандай?!

Тек келгенде сав каркырам сувыды,
Юрегимде кайдай ийне юзипти.
Ыслайым деп сен юрегим ювырдынъ,
Шешекейди баска аьдем уьзипти.

АЛДЫМДА ТУРГАН ЮЛДЫЗ

Куён кызарып онъганда,
Яркырап ай тувганда,
Келдим терезенъ ашып,
Акрын аягым басып...
Сылув юзинъ коьрмедим,
Эш бир соьзинъ билмедим,
Юрек урганын санап,
Турдым тек сени карап.
Сабат эки, уыш кетти,
Ойымды бек тербентти,
Шамландым сога оьзим,
Айталмай ашык соьзим.
Басымды тоьмен салып,
Кайттым тек мен ойланып,
Болмайман соны мутып,
Талмайман сени куьтип...
Суьйимлик тап от ялын,
Камыла яслай янынъ,
Арыганды эш билмей,
Болмайсынъ ярга келмей.
Суьйимлик-тап саьвле куьн,
Кешеде ай-ярык туьн,
Ястан суьйген сылув кыз-
Алдымда турган юлдыз.

КУЬЛКИ

Эки солдат тыншаймага олтырды,
Таьмекиден туьтин коькке яйылды.
Тек биреви, не экенин билмеймен,
Кабак явып, кай бир затка кайгырды.
Тап сыртыннан почтальон сес занъырап:
— Сага хат бар, — деген соьзди эситти.
Соны коьрип, кайнап турган бар ойын
Тыркыратып эш калдырмай ол септи.
Хатты ашып карай калса алдында,
Куьлип туьскен сылувынынъ суьврети,
Оны коьрип, ушып туьрып орныннан
Куьлкиси мен кыналанды ак бети.
Бу арада авыл-элин сагынса
Тоьс киседен суьврет алып карайды.
Баьри ойын сылувы ман боьлисип:
— Биргемиз? — деп дайым оннан
сорайды
Куьле турган алал досы янында.
Оны коьрип ол да куьлмей болмайды.
Тап сол куьннен арман карап дайым да
Куьлки оннан эш бир абыт калмайды.

СЫЛУВ КЫЗ

Кешедө коьз алмастай,
Коекте юзген айдайсынъ.
Юрегимде аьр дайымда
Куьн саьвлелей яйнайсынъ.
Карасам коьз алмастай,
Касларынь тап кундыздай.
Бетинъ сенинь яркын ай,
Кобзинъ тура юлдыздай.
Сени ойлап эске алсам —
Бетинъ кызыл алмадай.
Шашларыньа карасам —
Алтынласкан окадай.
Суьвретинъе коьз салсам —
Белинь сенинь бир увьс.
Сеннен салам мен алсам,
Собз таппайман сылув кыз.
Кобздинъ яркын нурындай,
Йол коьрсетер ярымсынъ.
Сеннен саьвле тапкандай,
Алтын юзик касысынъ.
Билбил кустынъ тавьсы
Сенинь мага аьр собзинъ.
Яшамага кавьсып,
Айталмайман мен обзим.

Обзимнинъ юрек йырым,
Колдан келер баьр каьрим
Багыслы сага меним —
Яслай суьйген аьруьвим.

ЮЛДЫЗ

Тап тенъызде кайыктай ай юзеди,
Баъри юлдыз тизилгенлер тенъленип.
Тап авадан язды юрек сезеди,
Яланъсымал олтырасынъ мунъланып.
Атайлардан калган эски бир соьздинъ
Эске алдым маънесин билейим деп.
Оъз юлдызым излеп тускадым коьзди,
Тавып оны аъли ок коьрейим деп.
Мага коьре юлдыз баъри бир усай,
Мендей кара эш таппайман туъслисин.
Тоъгерегим терек пен шешек курсай,
Тек эситгим ювыкта кыз куълкисин.
Аъжейиплендим юлдыз мени коьрди деп,
Аър бирисин айырымлап карайман.
Кайсы юлдыз оъз куълкисин берди?—деп
Мен оларга колым созып сорайман.
Тап октаи да тувра етти сыртымнан;
— Юлдыз сизге оькпелейди,—деген соъз.
Оза бара бир маштак кыз янымнан,
Бурылганда карсыласты кара коьз.
Мен кызардым юлдызга кол созганга,
(Ер де неге ютпай мени билмеймен?)
Куълмисиреп янымнан кыз озганга
Уялганнан явап деп те куълмеймен.

Юлдыз излеп табув уьшин аър кеште
Бир биримиз куътемиз биз куъндизде.
Айырылып биз болмаймыз ша эш те,
Коьрискенде кол созамыз юлдыз деп.

СТУДЕНТКА

Тек туьнегуьн шыккан эдик партадан,
Излеп йолынъ, тавып оны картадан.
Окымага калаларга кетсем деп,
Наъсибимди окувдан ок куьтсем деп.
Ушынында йолынъ болды атланып,
Сен олтырдынъ китап коьрип, шатланып.
Энди коьрсе сени мунда досларынъ,
— Студентка, — деп карай

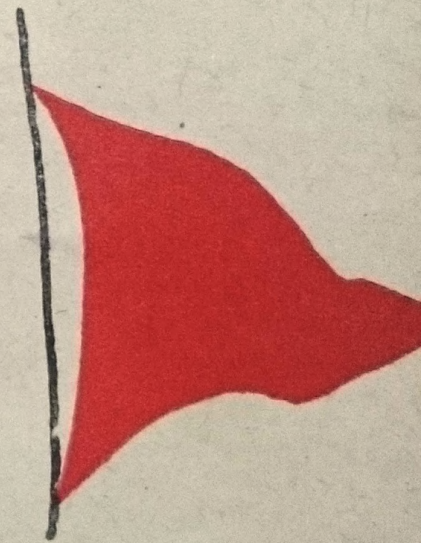
кыймасларынъ.

Бир партада бирге оьстик олтырып,
Бирше уштык, канат туькке толтырып.
Тек ушувынъ сенинъ болды алыска,
Меним йолым келди айырылыска.
Биз экимиз кол ыслап турган ерде,
Суьйимли соьзлер шыккан бир аьсерде.
Юрегиме ушкын туьсипти келип,
Туьн уйкымды доьрт кесеьке тенъ боьлип.
Сол орамнан арада юре калсам,
Сол ушкын ман карсы мен йолыгыссам,
Бир минутка катып калган октайман.
— Студентка?!—деп иркилип токтайман.
— Студентка, — токташы бир соьйлейик,
Юректеги бар ойды бир боьлейик.

Келеекте яшавды биз коьрейик,
Бир болувдынъ шараларын билейик.
Юрген ерден кете калсам мен кезип,
Тек токтайман юрек урганын сезип.
Коьлеткидей калдынъ юрек янымда,
Студентка алдынгыдай алдымда.

ЖСТЕН

ТАЙМАГАН



УДНЛЕР

4 Заказ 1596 ног. яз.

УЙКЫМДА

Атам оьскен ал шешекей еримди
Душпан казып коьз ясларым тоьгилди.
Ийне мен де юректе куйы казгандай,
Мен саргайдым соны коьрип азгандай.
Сенинь уьшин кеше, куьнге карамай,
Явдан саклап, канын тоьккен аямай,
Ерим, неге ондайга кол бересинь,
Ашувланмай неге оны коьресинь?
Ама бирден мен уяндым сескенип,
Ушып турдым анав-мунав эскерип,
Ялань аяк, ялань бас мен баладай,
Оьликке келдим, болмай сага карамай.
Тек коьремен, атам ятыр паракат,
Ата-ана уланларга аманат.
Оьлик уьсти шешекей мен капланган,
Қаранылшы бас казыгы мен салган.
Сен тоньмассынь, шешек сени курсаса,
Тап каьлшедей яйнап олар усаса.
Кешеден де юрегимде сен, атам,
Увыл саклай, кень элиньди, сен мактан.

КАРА БОЪРК

Етим калган ялгыз мен ше тувылман,
Ата-ана согыслардан кайтпады.
Тек айтаман: кайгы коьрген увыл ман.
Басым сыйпап, юмсак соьз эш айтпады.
Тавып олар карточкасын болмадым,
Согыс куьнде баьриси де яныпты.
Тек коьзимди кара боьрктен алмадым,
Эстелликке сол атамнан калыпты.
Алып кийдим. Бойым оьсти бир суьем.
Халк айтады: «Тап атасы-карасак».
Оны излеп, отка туьспей куьемен,
Явап берер аьдем ше йок сорасам.
Атам, сенинъ мен сеземен керегинъ,
Алып боьркинъ сенинъ буьгуьн кийгенде.
Суьвретинъди йыйнап алган юрегим,
Сезши, атам, сенсиз юрек куьйгенди.

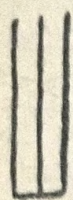
БАЛАЛАРДЫ САКЛАЙЫК

Детсадтагы ойнап юрген балалар
Шавып, шавып, шашырасып кеттилер.
Оьлен баскан кишкейсимал эндектен.
Каргып-каргып, ыз ызыннан оьттилер.
Тек Заьлимхан кери кайтты, энъкейип,
Ойыншык деп ерден бир зат коьтерди.
«Тапанша», — деп маьлимине ювырып
Тапкан затын коьрсетпеге аькелди.
Маьлимининъ эки оьрме ак шашы
Тоьбесинде оьз оьзиннен тик турды.
Аркасына кесек бузды салгандай,
Тап йыландай сувык бир зат ювырды.
Йылга сувдай кан тоьгилген йылларда
Оьксиз калып йылай турган балалар,
Баьриси де коьз алдыннан оьттилер,
Эске туьсти янып турган калалар.
«Аькел, коьзим, шукур казып коьмейик.
Тот капланган кыргыш салгыр бу затты.
Эш бир заман оны ерде коьрмейик,
Эситейик татым деген бир атты»...
Туьрли элде бир ниетли исши халк,
Кол созайык балаларды саклавга,
Эш коьрмейик кан тоьгилген кавгады,
Бирлесейик тынышлыкты яклавга.

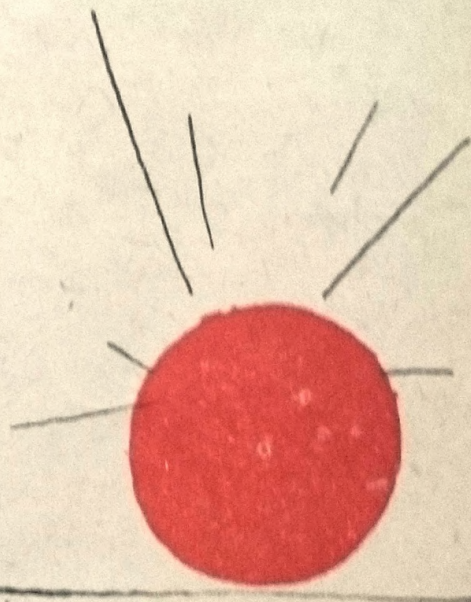
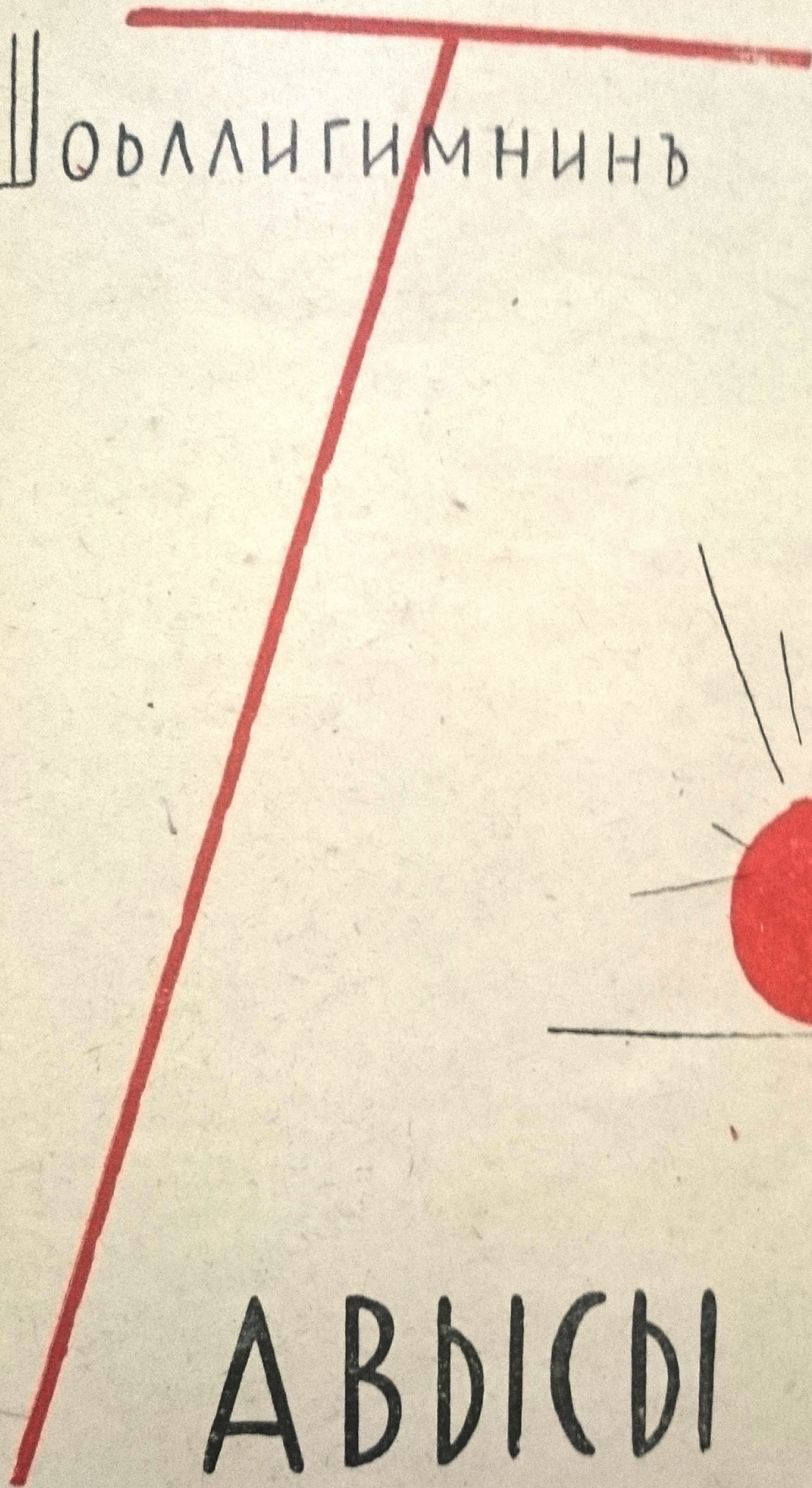
АК ТАСТАР

Шалып алса билмес каты уйкыга
Танъ коразда анам меним коьмилди.
Эш анъсыздан бирев тийди куйыга,
Терезеден кол какканы коьринди.
Я шайтанма, я аьдемме, бисмулла,
Белки, солма-бизим авылдас молла?
Ама келди терезеден бир тавыс
Соьйлей усай кыйын ашып ол авыз.
Капы ашса, туры канга батылган,
Колда туьбек-тек туьнегуьн атылган.
Йылан кирди усай анай этине,
Туьси кашып ак яйылды бетине.
Бир заманда: Кир, куватым, уйге сен,
Ас берейим, аькелейим сага мен, —
Деген соьзди йылай берип ол айтты,
Эм бир затка кьонълин сонда мунъайтты.
Кеде сынъсый, кан агады токтамай,
Эти сисе, коьйлек сыга ноктадай,
Анай ярды алып онынъ коьйлегин,
Эте тура колдан келген коьмегин.
Ак тастарын шешип алып басыннан
Яра ерин сыгып онынъ байлады.
Боьлип берип тырнактай аз асыннан
Согыстагы кан тоьгисти ойлады.

Коьз алдында кедесининъ суьврети-
Канлы болып коьринди усай ак бети:
Сонда анай оны оьбип баслады,
Кеде куьлди, булыт ойын таслады.
Ак тастарын шешип яра байлаган
Анай буьгуьн эске алып ойланган:
— Коьз нурындай, тап увыздай балларын
От туьсуьвден амал этип сакларын.
— Тыньлашы! — деп ол шақыра соьз
берип,
Тастар шешип, байрак этип коьтерип.
Кан тоьгисли сол согыслар болмасын,
Эркин ерим коьз яс мынан толмасын.
Куьни турсын кьуле берип алдымда,
Ясым болсын ойнай турган касымда,
Тенъ дос болсын, аданасым янымда,
Ак тастарым акшыл болсын басымда.



ОБЛИГИМНИНЪ



АВЫСЫ

5 Заказ 1596 пог. яз.

ЮРЕГИМНИНЪ ТАМЫРЫ

Эш таймастай ойып онда ясалган,
Кеше-туьнде юзим коьзден яс алган,
Сув оьтпестей, ел етпестей суьвретинь
Юрегимнинь бийлеп алган тоьр бетин.
Ак мамыктай сенинь юмсак шырайынь,
Янбы тувган айдай болып манълайынь,
Шайкап мени толкынласкан терлеринь,
Болган анам мени карав каьрлеринь.
Басым сыйпап, ян тамырдан суьт берип,
Бал уйкынъды кыска туьнде бес боьлип,
Айдиявлап, калгый турып шайкаган,
Сол ислеринь язлык оттай яйнаган.
Эм буьрлене баьри, анам, юректе,
Тек не пайда сенинь оьзинь эректе,
Ыслап-ыслап мен карайман юректи,
Буьрлендир деп, анам-язлык теректи.
Тереклерден баскалыгынь сол сенинь,
Юрек баста буьрленесинь сен меним,
Язда, кыста ясылланган япырак,
Буьгуьилерде болса уьстинь топырак.
Оьмиримнинь сонъы куьнин коьрмеймен,
Сондай болып сени мутып болмайман,
Юрегимде шешекейдей сен яйнап,
Тураяксынъ куьн саьвлесиндей ойнап.

ЭСКИ ЯРА

Эш калдырмай оьлен-шоьпти ер юзин,
Ашар коьзинь бир аз куймыр кыстырып,
Танъ белгиси тувып келе куьн коьзи,
Уясыннан канат кагып кус турып.

Яз куьнининь ер суьрилген заманы,
Куьн тувганда эш те уйклап болмассынъ.
Шоьллигимнинь коьринеди сабаны,
Оны коьрип куьезленмей калмассынъ.

Кара ерим карынлары айланып,
Суьрилмеген эш кесегин коьрмеймен.
Тек бир шуқыр калган оьлен байланып,
Оны коьрип мен суьвыдым. Куьлмеймен.

Согыс деген коьпте кеткен элимнен,
Тек ярасы битпеген бу куьнде де.
Окоп коьрип кайтып келген еримнен
Уйкым меним ушып кетти туьнде де.

СЕН, ШОЪЛЛИГИМ ТАП
КАВКАЗДЫНЪ СЫЛУВЫ

Кеше юрдим, ютып таза авады,
Тап йогардан Юлдыз ямгыр явады.
Тобгерек як ырыкланган айы ман,
Лакыр эттим ерли юрген тайы ман.
Тек эситтим Кавказ тавы соьйлейди,
Бек назлатып, наьзик сес пен куьйлейди.
— Сен сылувым, — деген эситтим соьзин,
Кобре калдым кайнап турган ок коьзин.
Кавказ тавы шоьллигимди оббеди,
Сылув этип, суьйип алган саьбийди,
Тап шоьллигим Кавказга бек яраган,
Шырмавыклы кара шашын тараган.
Аьдем суьер тек аьдемди дос этип,
Эш те болмас суьйсе оны ол мутып,
Кавказ десе сылув тапкан оьзине,
Шоьллигимди сылув эткен соьзине.
Дос деп алган юрегине киргистип,
Калдырмайды ол янында юргистип,
Дайым бирге ол экеви оббискен,
Кеше туьнде Тав ман Шоьллик
коьрискен.

БОЛМАС КОБЪИЛИНЪ ЭШ САБЫР

Терезеден кырга карап коьз салсань,
Талпынады, яс юрегинь таласа,
Ян-янгынъа турламалап карасань,
Яз туьрленис юрекке бир тамаша.
Кобрип соны бу йырды багысламан,
Болган исти юрегиме ысламан,
Бир йырымда бар коьринис булай деп,
Экиншисин карамасам колай деп.
Куьлемсиреп шыккан куьнинь коьзи

мен,

Еирев бара «ислейим» деп соьзи мен,
Экиншиси терезеден телмирип,
Кырга шыкпай дунья ярыгын коьрип.
Сога коьре алдышы эм эриншек
Деп язбага мен токтастым эки йыр,
Кимге тийсе билер оьзи де нешик,
Яз куьнинде болмай коьнъилинъ эш
сабыр.

ЭСТЕЛИК

Тавдай болып бийикленген кумайыт,
Ел эскенде пуркырайсынъ кум яйып,
Ама еринъ мал багувга пайдалы,
Туърли оты эркин биткен мейданынъ.
Куьннинъ коьзи каты уйкыдан турганша,
Онынъ нуры мал кыздырып урганша,
Бизим совхоз баа тукум койлары,
Бийлейдилер мырза тоьбе бойларын.
Сыбызык, зурна сеси коькте ойнайды,
Ногай койшы куьлемсиреп яйнайды,
Юз анадан юз эллилеп козы алар,
Юн кыркувда планнан коьп озалар.
Сол койшылар атаклылар бириси,
Абырайлы, бек айбатлы яс киси,
Махсудов деп халк арада айлана,
Аьр аьдемнен уйкен сый ман байлана.
Москвада ногай шоьллик атыннан,
Койшы, исши, ногай увыл, хатыннан,
Салам этип етимисти билдирди,
Тек алдыга барармыз деп сендирди.
Йибек юнли, алтын баа тукумлы,
Малдынъ ери шоьллигимде сен, кумлы,
Кум басында Махсудов тап маяк ты,
Баьри аьдемге ис сулларын яя тур.

Кумга келсе, сени баьри коьреди,
Тап ялынлы сага салам береди,
Оьзинъе сен ис пен салдынъ эстелик,
Суьйинишли сен етеген уьстинлик.

ШОЛПАН

Шолпан юлдыз коькте ярык яйнайды,
Уьлеткиси ерде яйнап ойнайды.
Ярык берип нуры ерге талпына,
Тап куьлкиси кагып келе капынъа.
Янган шолпан эш соьнмейди кешеде,
Не ярыксынъ, тамашалы неше де.
Малкылдасып коьринесинъ Элимде,
Элим десе, сав дунья юзинде.
Аьр аьдемде орын алдынъ юректе,
Шырагым деп ярык таза керекте.
Шырак десе, куьн тувганда соьнеди,
Кешке дейим ярык таппай оьледи.
Меним ногай йыравлары ишинде,
Аьдемлердинъ тап энгендей туьсинде.
Сендей болып тувса экен шолпаны,
Мынъ йыл излер юрек шешер тапканы.
Шолпанына карап меним ногайым,
Оьспеге деп талпынар деп ойлайман.
Оьз йыравы сендей шолпан болган сонъ,
Яслар оьсер онълап йолга салган сонъ.

ЯЗЛЫК

Ердинъ юзин ялап тувган куьн коьзи,
Алтынласып йылтырайды ол оьзи.
Козгалысти янландырып, кувнатып,
Яс юректи нурлары ман кувантып.
Кобыз аваз яздынъ сеси эп-эртенъ,
Телезитип юрегинъди тербенте,
Косылмага аьзирлендинъ сен оьзинъ,
Ялын болып йылтырайды тап коьзинъ.
Кыс уйкыдан уянып, коьзин ашып,
Шешек ата дув ийислерин шашып,
Аллы-ясыл каьлше каптал тереклер,
Оны коьрип канатлана юреклер.
«Аьрекетте-берекет» деп яз баста,
Боркырайды ис алды да эм касты,
Карасанъ сен эгин-кырлар гуьлленген,
Тарта иске бизди язлык, буьрленген.
Яз куьнсинъ куьлемсиреп коьз салган,
Баьри затлар сеннен куватлык алган.
Калемпердей ийисли ди аванъ да,
Соратаган коьнълим меним навамды.

ШОЪЛЛИГИМНИНЪ ТАВЫСЫ

Бирден коьзин ашкандай,
шолпан тувганын коьрдим,
Кешеге ярык берип
ай энгенин мен билдим,
Алтын нурын шашкандай
куьн саьвлесин мен сездим,
Олардынъ баьрин коьрип
элим сенде мен кездим.
Тек солардынъ баьриси
авысады, коьшеди,
Аьр бирининъ юриси
юрегимди шешеди.
Куьннинъ, айдынъ, шолпаннынъ
тувганын сезген, Шоьлим,
Бир де батып энмейсинъ
аяк баскан сен тоьрим.
Тек коьремен еримнинъ
куьндей саьвле бергенин,
Шоьллик ногай элимнинъ
шешек атып юргенин.
Шешекей урлыгындай
сенинъ халкынъ оьскенин,
Ялкпай кыйын этпеге
баьри ойын шешкенин.

Илгери юрген элим
бутак аткан теректей,
Ушады кустай сага
йырым яслай юректен.
Шоьллим, сенинъ уьстинъде
куслар наьзик зарнайды,
Янга ювык сеслерин
юрек энълеп тынълайды.
Тап оьлен-шоьп баьриси
аваз косып шинълайды,
Талпынынъ яс юрегим
куванышта йырлайды.
Нур саьвлели шоьл тавыс
халкым уянтып юрсин,
Юрегине тап айдай
малкылдап ярык берсин.

ХАЛК ЮРЕГИ

Кыйыншыды бек аявлап коьп кол япкан,
Кыйынлыкта корсалавга эбин тапкан,
Карсыласкан душманларга тувра

шапкан—

Тувганлардынъ тувганы сен-Компартиям.
Каранъада шырак болып ярык берген,
Калмасын деп наданлыкта кайгы коьрген,
Тек алдыга, туьз онълавга карап

юрген —

Айлак куьшли тирегимиз-Компартиям.
Явларынъа карсы турган коькирек ашып,
Калдырмага эш биревди коьз ясбасып,
Теп-тенъ эткен баър миллеттинъ басын

косып —

Сенсинъ бизим халк юреги—

Компартиям.

Халкка дайым тынышлыкты бек

саклайган,

Сав дуньядынъ эркинлигин берк

яклайган,

Оьз халкынъды анасындай

кушаклайган—

Саввле берген куьн коьзисинъ —

Компартиям.

КОНАКЛЫККА БАРАРМЫЗ

Совет халктынъ атаклы аьлимлери,
Билим яйган коьп санлы маьлимлери
Ойладылар бу явапты шешпеге:
Конак болып айшыларга коьшпеге.
Сав дуньяга уьш баьтирдей данланган,
Ер шарынынъ йолдасларын йиберди,
Совет Элдинъ байрагы ман капланган,
«Татым» деген соьзди коькке коьтерди.
Юреклердинъ юрегим деп саналган,
Совет халктынъ акылы ман яралган,
Ракета деп аьжейиплеп аталган —
Айга карап туппа-тувра йол салган.
Узак тувыл ондай заман алдымда,
Айга конак тез арада барармыз,
Суьйгенинъ мен хабарласып янынъда
«Айшылардынъ» яшавына карармыз.

МЫЗУВБИИ

Мызувбийди аьр кайсынъыз билесиз,
Трибунага ол шыкканда куьлесиз,
Онда турып шеккисиз соьз ол соьйлей,
Оьз соьзине эш бир маьне ол бермей.
Бир де айтпас бизде мундай кыйтык деп,
Беженлерге айтар аслык куйдык деп,
Пишен бизде керек шаклы барша дер,
Кассамызда толган шаклы акша дер.
Тергевшилер ога тувра келгенде,
Ярымы ман кувырмашын салады.
Басын-коьзин тергевшидинъ айлантып,
Коьп баьледен тап-тазалай калады.
Мызувбийге дайым йол да туьз тувыл:
Суьрингендей алдына тас келеди,
Бес бармагын сонда бирдей тенъ тислеп,
Буьрискендей пашман болып юреди.
Куьн саьвлеси каплап алган элимде,
Шатлык, моллык, наьсип явган еримде,
Мызувбийдинъ тайпалары калмасын,
Арамызда шоькир кимик болмасын.

ЯГАСЫЗ

Коьк тенъизде коьпиреди толкынлар,
Ягадагы сувларды тас оьбеди.
Тас кызганда керек болган салкынлар,
Шыктай болып шашылган сув себеди.
Тенъиз туьпсиз, шет кырийын
коьрмессинъ,
Болмас оьлшеп тенъиздеги байлыкты.
Қарап, коьрип сен шатланмай юрмессинъ
Элге керек байлык берген яйлакты.
Яркын Программа! Партиянынъ планы,
Тап тенъиздей, маьне яктан туьпсизсинъ!
Коммунизм яшавына элтевши —
Ленин шырак — ярык йолы туьп-
туьзсинъ.
Программа! Эш япсарсыз сен кенъсинъ,
Саьвле берген куьн коьзи мен сен
тенъсинъ.
Оьсер халкка оьрленуьвге миндерсинъ,
Тек алдыга баьрисине уьндерсинъ.
Шет эллерде халкка йылув сен бердинъ,
Янъы куьш пен ярык йолга коьтердинъ.
Ленин байрак колга алып барамыз —
Коммунизм — танъла бизде—каранъыз!

ЯЛГЫЗ ТЕРЕК

Тереклиден уыш шақырым алыста,
Айырылдынь сен болгандай ярыста,
Ымтыласынь излемеге йолдаслык,
Оьмиринье аданаслык, кардашлык.

Кыс куьнинде яланъаш яв шапкандай,
Бир буьртиксиз япырагынь шашкандай,
Яз келгенде гуьлленесинь сен савлай,
Тамырынънан куьшли канынь токтамай.

Кан ювырып, юрек урып, буьрленип,
Даьрейленген ясыл кийип туьрленип,
Маякланып шақырасынь салкынга,
Сен йолдассынь адасканга, сасканга.

Яв-ялпы, болсын суьйге я малшы,
Салкынынъда олтырады ял ушин.
Ялгыз бан деп эш айтпассынь терегим,
Халк пан ювык аьр куьн сайын
юрегинь.

ТАМШЫК

Кувыррылган тарыдай кум, коньыр туьс,
Юмырткады салганлай ок ол бисер.
Саркып оннан уша кетсе карагус,
Канатыннан ерге тузлы тер туьсер.
Ама кумды туьрлентеек куьш те бар,
Сазбалшыктай ябыстырып арасын.
Ел оьтпестей кум арасын этип тар,
Салкынласкан сув беркитер ярасын.
Кумлы ерге исси куьнде бир тамшык,
Тамщыкланып ямгыр явса яйында.
Кумым меним болып калар тап балшык,
Оьсер онда каптал кийип кайын да.
Тамшыклары тама-тама коьл болар,
Кумлы ерге салкын берер керекте.
Сол заманда кумым меним тоьр болар,
Мисаьпирдей орынласар терек те.
Аьр бир аьдем эткен иси тамшык ты,
Косылганда болар уьйкен тенъиздей.
Заманында алтын этер балшыкты,
Аьр бир иске биршелик те эгиздей.

* * *

Мен коьремен коьп ерлерде эстелик
Орамларда бийлеп орын алганлар.
Сенде, Шоблим, тоьсинь бийлеп Кос
Тоббе,
Туьзлигинье тав белгисини салганлар.

Мен ыразы сенде эстелик болмаса,
Оннан сага келмес керек оьктемлик.
Мен ыразы сага оны салмаса,
Сен, Шобллим, оьзинь даилы эстелик.

КОЬЗИНЬ КУЬЛДИ КИРПИКСИЗ

Согыс куьнде Элге кайгы келгенде
Юрегинь тап ялын отка айланган.
Оьз ериньде немислерди коьргенде
Эркеклердей тартып белинь байланган.

Юрегинье салган болса сол куьнде
Иритеек темирди ол сув этип.
Тобккен ясынь халк йыйнаса аьр туьнде—
Болар эди сав дуньяга ув этип.

Ензув келип буьгуьн сенинь Элинье,
Юрегиньде бийдай оьсти буьртиксиз.
Сен шатландынь куьезленип еринье —
Тек не пайда коьзинь куьлди кирпиксиз.

ЭСИНДЕ ЭМ БИЛЕДИ

Эске алмай оза турган яслыкты
Бал уйкыды туьнде доьртке боьлвьвди,
Оьзи калгып, мага берип ястыкты —
Кеткен куьнди ялгыз Анам биледи.
Ашлык куьнде-кесек оьтпек таппаста,
«Балам» деген соьзи эди сесинде.
Мага болып, елек излеп яз баста —
Кыйын коьрген куьнлер Анам эсинде.
Бала уьшин ер астында ятуды,
Буьгуьн, Анам, сени мен ким боьледи?
Оьсиетке
сонъы соьзин айтувда:
«Балам»
деген соьзди Ана биледи.
Озып кеткен согыс куьнлер яявга,
Туьн ортада эне калса туьсинде,
Шакырады,
Ана, сени таявга,
Алтынлыгынъ сен йокта да эсинде.

МЕНИМ БОРЫШЫМ

Асык ойын шоьллигиме белгили —
Орамларда ясларды коьп коьресинъ.
Эске туьсип олар ман бир тенълигинъ
Озган йылга бек кыйналып юресинъ.
Кайтып келсе тек янъыдан сол куьнлер,
Салар эдим баьри куьшим шатлыкка.
Уйкламаспан кайтып келсе сол туьнлер,
Енъилместей карсы келсем картлыкка.
Мен ол куьнде баьри исти этермен:
Кумлы ерге тенъиз сувлар саларман.
Тек бир тавга тагы карсы етермен.
Анам, сага мен куьнаьли каларман.
Уйкламадынъ туьнде мени карап сен,
Колтыгынънан ерге мени салмадынъ.
Яслыгынъды сенинъ дайым алып мен,
Тек кайтарып сага берип болмадым.
Меним шашым сеникиндей агарды,
Сен оьстирдинъ, йылув берип койнынъда.
Алшы, Анам, тек юректинъ яслыгын —
Ол болмаса уйкен борыш мойнымда

* * *

Кобз алдымнан таймай сени коьргеним—
Ашык бетинъ тап алмадай кызарып.
Янымда йок буьгуьн меним суйгеним,
Ялгыз уйде олтыраман бозарып.

Абыт алсам аяк сесинъ эсимде,
Ятлав язсам-суьвретинъ коьз алдымда.
Уйкласам да сен боласын туьсимде
Тап тынысынъ сен аласынъ янымда.

Сен айланшы яз куьнинде терекке,
Мени коьрип-куьн астында куьлерсинъ.
Сен кайда? — деп сорав салсанъ юрекке,
Япырагы мен экенин билерсинъ.

ЙЫРЛАЙЫК

(Анварга коьре)

Кайда, тенълер, йырлайыкшы, келинъиз,
Язлык танъы малкылдасып атканын:
Гуьл шешекей, куьн коьзиндей Элимиз,
Эш калдырмай шет элдеги досларын.
Биз йырлавдан тек суьйинсин халкымыз,
Шатлы йырлар ушсын кустай ян-якка,
Тавыслайык Тувган Элге-анамыз!
Биз бет багып-аьр куьн сайын шатлыкка!
Партияга-бизге дайым аявлы,
Армияга-парахатлык таявы,
Сав дунъяда алдышыды йырлайык,
Сол йырлар ман татымга шакырайык!
Сув уьстинде тап толкындай ойнасып,
Кетсин йырым баьри халкка яркырап,
Баьри етсин татымлык пан сайланып,
Косылмага, дослар, сизди шакырып.
Бизим йырлар юреклердинъ шакышы,
Ер юзинде дослыктынъ берк башкышы,
Оьсегеннинъ баьтир куьшли ол колы,
Партиядынъ енъуьв коьрсеткен йолы!



КАНАТЛАНГАН

(поэма)

1. Шоьллигим

Тобесине минип тиклеп карасанъ,
«Тобменде авыл ойыншык деп ойларсынъ.
Язда сенде иссиме?» — деп сорасанъ,
Кары калынъ, туге болсанъ бойларсынъ.
Кан тамырдан ювырганга усай—
Шав-шувласып ага турган йылгалар,
Айдай, яйнай электирик шыраklar,
Тенъизим мен ер обискен ягалар,
Барша сенде нефть белгиси шарлаклар—
Несиллерим эске алган Кавказым,
Тускалады сага буьгуьн авазым.
Тенъиз бийлеп сув каплаган атав дай,
Несиллерим уьй деп отавдай билген,
Этип сени санайым деп уьмит пен

Ногай шоьллик тыс бетинънен обипти.
Кавказ тавдан турламасыз коьргендей,
Теп-тегиссинъ сен, шоьллигим, яйылып...
Катарласкан сылув кыз шаш обрмедей
Шырмавык пан кушакласкан кайыным.
Тек кайыным кайда сенинъ йолдасынъ?
Ян-ягынъда яс терек балапандай,
Мен келгенде япырагынъ куьлгендей,
Бола усай тап йолдасын тапкандай.
Бир бутагынъ куры кансыз калгандай,
Битпей яранъ душпан колы шапкандай,
Белки сага кырк биринши санеде
Фашист колдан увлы куьлле тийген ди.
Энди онынъ дарманы йок ярадай,
Душпан оттан сол бутагынъ куьйген ди.
Ян-ягынъда кум толыскан шукурлар,
Солдат яткан окоп болса ярайды.
Япырагынъ коьк куьлтирев эситсе
«Ол не зат?»—деп бек сукланып сорайды.
Кан тоьгисли кырк биринши санеди
Шоьллигимде сен, терегим, коьрдинъме?
Тарс-турс эткен каты топлар сеси мен
Туьн уйкынъды бес кесекке боьлдинъме?
Сен ийменсенъ ери де бар, терегим,
Мен сеземен сага теккуьн керегин,
Ямгыр явса-кан деп коркып бойлайсынъ,
Ушкын коьрсенъ от туьсер деп ойлайсынъ.
Шоьллигимде сизде карсы боласыз
Коьпти коьрген Кавказ тавдай тоьбелер
Бир-биринъиз ясыл каптал оралган,
Кайбиринъиз манълайда бир коласыз,
Аь кайсынъыз пашман болып тураган.
Коьпти билген коьссиз-тилсиз шайытлар,
Аьжейиптей алыс-алыс конгансыз.

Шоьллигим тап куссиз шоьллик заманда
Увдай елден корсаланмай калгансыз.
Эжелгидинь ийт ебирли ханларын,
Шет эллердинь бек зулмышы панларын,
Халкка карсы оьрме ялав алганын,
Аркасына ызан яра салганын,
Коьргенинъди айтшы, тоьбе, бу куьнде
Яде толга, мен тынълайым буьтинлей.
Сизди казып, маьне берип караса
Ер бавырдан аьдем суьек коьз камай,
«Бу кайдан-ды?» — билейим деп сораса,
Явап бир де эш таппайсынъ сен тонъмай.
Бир заманда шоьллигимде кенъ ойнап,
Эскен еллер иркуьвши куьш таппаган.
Кенълигимде айванларды тенъ бойлап
Сендей бийик каркырасын яппаган.
Ебиршилик каты урыс йылларда,
Аьдем суьек уьймишиклеп калганда
Шоьллигимнинъ тегислигин кувдынъыз,
Кум ман суьек тоьбе болып тувдынъыз.
Бир-биринъиз ортасымал бойланган,
Аь кайсынъыз маштак тавдан кенъсиьиз.
Барин коьрип кабак явып ойланган
Коьпти коьрген Кабансув ман

тенъсинъиз.
...Кыбла бетинъ сенинъ, ногай

шоьллигим,
Бийик кумлы кол аралап кенълигим,
Карагустынъ уясы ман бекиси
Болмаган зат йок болар деп белки, сиз
Ойлайтаган болсанъыз да ярайды,
Ама юрек баска явап йорайды.
Кол ман тийсенъ йылга дан сув
аккандай,

Кум ювыра ызлы-ызаннан тизилип,
Яй куьнинде уьстине от яккандай,
Куьн мен кыза, юмыртка ал бисирип.
Ама кыста, язда болса, яйда да,
Назик сазлы зурнай ойнай токтамай,
Кум басында койшы тура маяктай
Боларманма оны коьрип мактанмай.
Йибек юнли алтын баа тукумлы,
Малды баккан ногайымды коьремен.
Шоьллигимнинъ мал оьриси сен, кумлы,
Сага карап куьезленип юремен.
Каншысы ман керолинли сисеси,
Белбевинде тап аьзирдей ер алган.
Эситиле сызгырык пан шат сеси,
Ярлик колда, нуры малга тускалган.
Куьннинъ коьзи куьлип ойнай уьстинде,
Тап тоьсине нур саьвлесин яйылтып,
Алтын юлдыз яркырайды тоьсинде,
Сыдыралап орденлер коьз айынтып.
Батир Юлдыз таккан киси аз тувыл
Караногай меним тувган элимде.
Батир атлы ис устасы кыз-увыл
Баьри десем ерли сенде, шоьлимде.
Шоьллигимде суьйиниш пен юргенде,
Тувган элим коьп йылдан сонъ коьргенде
Сорав туьсти явап тап деп басыма,
Ата десем, дос толганда касыма.



2. ОБГЕЙ АНА

Авырый калып тоьсек тартып ятсань да
 Куьлип, ойнап биюв ерден кайтсань да
 Аьр бир абыт алган сайын эсиньде-
 Ана деген соьз бийлейди сесиньде.
 Бала болса бир деп соьзин баслайды
 Маьне берип тек бир соьзге яслай да,
 — Анам, анам, — деп шақыра ол дайым
 Увак шыктай коьздинь ясын тень яйып
 Тувган элинь ана тень санала,
 Корсалайсынь янынь, канынь аямай,
 Ана, ана деген соьзди эситсень
 Эш болмайсынь басынь бурып карамай
 Ана деген алтыннан да баа зат,
 Туьн уйкысын боьлип сени караган.
 Ана деген балдан да бек таьтли соьз
 Ер юзинде аьр аьдемге яраган.
 Ама мундай янга ювык бир соьзди

Яшавда мен коьре калдым баскалай,
 Обгей ана Суьербектинь колында
 Коьз яс тоьктим теньиз сувдай

токтамай

Сыйыр егип дараланган арбага
 Агам кетти туз тасувга Куьмиге,
 Тек мен каьрип болалмадым бармага,
 Ол кеткенде ойнамага, куьлмеге.
 Коьз коьрердей тань пердесин ашканда
 Кораз сес пен таьтли уйкынь кашканда
 Обгей ана буьйириньнен туьеди,
 (Урган ери отсыз янып куьеди).
 Амалынь йок буьйырык тувра келген

сонь

Суьербек те аяк басып юрген сонь,
 Доьрт метрлик аркан арттым мойныма,
 Казгыр алып кеттим йылгы бойына.
 Бир коьтерим ювсан шавып болган сонь
 Йыйнап, бувып аьзир этип алган сонь,
 Белим язып басымды мен коьтердим,
 Тек куллыкка шыга турган халк коьрдим
 Ярым сисе тап шекеге салгандай,
 Карувымды авырув сорып алгандай,
 Коьз алдымнан шуқыр, тоьбе баьриси
 Теньгершиктей Тек коьринди юриси.
 Эки аяк коьтере алмай карқырам,
 Тек ярдамга мен болмайман шақырып,
 Маньлайымман каты ерге йыгылдым,
 Манька бурным кум такырга соьгылды.
 Боьз коьйлегим актан кызыл алды туьс,
 Бетимди де шымтый коьзден аккан туз.
 Бурнымнан кан шубырады агындай,
 Янымда тек отын бувма багымдай.

Бас коьтерип, козгалак деп бир оьлен
Ютайым деп увак-увак шайнадим,
Таза оны бармагым ман ийтердей,
Тегараннан курсагыма айдадым.
Сонь кисемнен оьтпек увак кагызга
Тырнагым ман йыйнап алып карадым
Карыстырып оны кара сагызга

— Бу не ис? — деп оьз оьзимнен
сорадым
Туьски ас пан янъы куьшли болган

Оьлен шоьп пен кишкей дорбам толган
сонь

Ювсан минди тагы меним аркама,
Мен бувылдым ювансымал аркан ман
Доьрт-бес абыт алган сонь ма
билмеймен

Тиклеп карап, алдым кара коьрмеймен,
Тек сеземен: ювсан ятты басыма,
Казгыр салды янъы яра касыма.
— Ювсан сеннен куьшли, тувыл,

тынълашы,
Йигит болшы, турып оны онълашы,
Куьлки болма, юре алмай отын ман,
Не йылайсынъ? Сен йигитпе? Хатынма?
Уят улан токсан яслы агайдай,
Кишкей яра касынъ мынан манълайда,
Эгер аьли турып, куьлип юрмесенъ,
Ети яслык уйкенлигинъ коьрмесенъ,
Шеш шалбырынъ, кий кыз коьйлек
аьрекет,

Кыздай сынсып сен ятасынъ, не
аьдет? —
Деген ойлар шымтый мен юректен,

Тек турув йок янъы куьшлер керектен.
— Тетей кара, ювсан оны оьлтирер,
Яснок урар, ямгыр ява куьлтирер, —
Деген соьзи Аьлимханнынъ биревге,
Болды усай мен каьрипке диревге.
Тек капыдан бир абытты алганда,
Тоьрге коьзим онълай берип салганда,
Коьз алдымда тегершиклер коьринди,
Оьз оьзимнен тегис ерде суьриндим.
Сав куьн бойы доьрт — бес бувым
коьтердип

Ювсан йыйдым бир эки ай узагы,
Кийим ювып, асын асып, от ягып,
Яслай коьрдим оьгей ана тузагын.
Басым сыйпап, корсалардай аьдем йок,
Оьлтмес тоьрде тыншаяды, курсак ток,
Суьербек те отын зая болды деп,
Акырады сув астында калды деп.
Ол коьреди кырда йиптинъ батканын,
Ама коьрмей Солтанханнынъ ятканын,
Кене келип «донъыз егир» дейди ол,
Коьтереди коьсеви мен авыр кол.
Ятыр Солтан тап капыдынъ янында,
Авыз, бурны коьринмейди каныннан.
Сезбей оны тек «айдага» Суьербек,
Ога десе тек отын ман йип керек.
Келип мени коьсеви мен туведи,
— Неше бувма ясадынъ? — деп сорады,
Мен болмайман ашып ога авызым,
«Айдага да» эситпейди авадым.
Тентек тана коьзлери мен тенъленип,
Коьзи кайнай Суьербектинъ отланып,
— Отынды мен тергермен, — деп
тербенип,

Кетти ол да урсыс соьзге атланып,
Бизим уйден уьш тоьбеге еткенше,
Маштак коьлден ол айланып оьткенше,
Солтан бир аз куьшин йыйнап алады,
Отынын да ол аракка салады.
Яв болсын, ялпы болсын, я не де,
Бизим уйди коьре бермей, маьне не,
Тап авылда мине деген межигит,
Кыпшак муьскин, ясап кеткен яс йигит.
Тап авылдынъ энъ коьримли бетинде,
Алды орамнынъ куьнтуварлы шетинде,
Болып бизим орынласкан уьйимиз,
Ян-ягында сарай, кора туьзгенмиз.
Сегиз токлы, эки эшки, алты кой,
Бир доьнежин, сыйыр десе бизде бар.
Суьербектинъ Оьлмесине дайым той,
Мага десе, ятар ер йок-уьй де тар.
Тоьсек десем астымдагы эски тон,
Ястык десем — аьпир-шуьпир шуьберек,
Асым десе — куры оьтпек, кара сув,
Яным алар тек ялгыз бир Суьербек.
Мага коьре ер юзинде баьриси,
Оьлен, шоьп те, не айтайым аьриси,
Кирпик явып карагандай коьринди,
Ана суьт те айлак эрте боьлинди.
Сувык сорып, туьстим мараз колына,
Не кыздырма, не буьклесин йолыма,
Оьте алмас бийик тав ман тенъ келди,
Таза куьши етегенин сезгендей,
Мен каьрипке «патша» болып тербеди.
Мага туьп-туьз ети ясым толганды,
Ювсан алып келегенде карсы алып,
Тап артымнан ети йыл йол калганды
Куьлсим айтты баласындай корсалап.

— Етимлерди детдом ыйып алады,
Билим берип, онълап йолга салады,
Амал болса сен язылшы бармага,
«Еннет» уьйдинъ ашкышын сен алмага.
...Аюв оьзи оькиргендей кыс куьнин,
Аяздан кар сынъсый турган бир туьни
Конак болып келди бизге Танъбийке,
Синълилери Сакинат пан Айбийке.
Сенек алып ювсан аракка карап,
Танъбийке абай отын уьшин деп шыкты,
Сермеп ювсан алайым деп уьмит пен,
Доьрт бутаклы уьйкен сенек ол сукты.
Ама арак тезектен нык тапталган,
Ел оьтердей, тесиктей ер калмаган,
Бияладан ашык болып коьрине,
Эткен иси Солтанханнынъ талмаган.
Олтырганда эске алып баьринде,
Кайтаралап ойлай берип карайсынъ.
Оьз оьзинъе арада бир ынанмай,
Туьс усай деп аьжепленип сорайсынъ.
— Эсинъдеме карагерге атланып,
Атанъ сенинъ явга карсы кеткени.
Сол заманда намартланып Суьербек,
Арканъа ызан шыбырткылап эткени.
Суьербектинъ кызы турып-Оьлмеси —
Анасыннан туьнде оьтпек урлайды.
Ама оны биле турып «айдага»
Ога карап эш коьзин де бурмайды.
Намазга ол бас кораз бан уянып,
Алды кере оьтпек тергеп карайды.
Онынъ ушын туьнде шышкан кемирсе,
Мени оьгиз шыбырткыга орайды.
Куьнде тийген уьйкен ялав сеси мен,
Шыбын ушса корка берип тынълайсынъ

Сага карап каты сес пен бурылса,
Кобьмейим деп кирпичли коьз

Шийкенуьв мен коркув бирге карысып,
Эртен турсанъ яткан еринъ ызгарлы.
Басынъ болса таз кисидей котырлы,
Суьербектинъ туьюви мен тозган ды.
Эсинъдеме Аьлимханнан дорба ман,
Атанъ сенинъ он алма йибергени,
Тек соларды Суьербек пен Оьлместинъ
Туьс мезгилде ашаганын коьргенинъ.
Сол бетинъде тыртык сенинъ тап менъдей,
Сыйыр тевип тис бузганын муттынъма?
Буьгуьн оны неге эске алмайсын,
Я яшавынъ наьсип йолын уттыма?
Эсинъдеме сизинъ кара токлады,
Уйклап калып егийгенинъ боьриге.
Сонынъ уьшин Суьербектей «айдага»
Ийдегени сени коьрпе теридей.
Шыдай алмай туьн уйкынъды сен боьлип
Кобьгеллиден Апырамга кашканынъ?
Йол узагы ювырувда кешелеп,
Кобьз ясынъды тегин сувдай шашканынъ.
Мага коьре, сен ше мутып болмассынъ,
Етим калып ебирликлер коьргенинъ.
Кыс куьнинде калынъ карлы аяз бан
Яланъ аяк орам бойлап юргенинъ.
Белки, коьзим, яслык пан сен

билмессинъ,
Ама эсит, ондай соьз бен куьлмессинъ:
Куьз куьнининъ емис моллык шагында,
Волгоградтай уйкен кала ягында,
Кырк экинши йылгы каты урыста,

Кан тоьгисли кайнай турган согыста
Эш аямай канын, янын эм куьшин,
Атанъ сенинъ Тувган Элим, сен уьшин
Уянмаска кара коьзин япканын,
Ызгар ерде кара тоьсек тапканын.
Мен келгенде ятыр эди яркырап,
Орден, медаль-баьриси куьн коьзи мен,
— Фашистлерди эш аямай кыршы, — деп
Кирпик какты энъ сонъгы бир соьзи мен.
...Наданлыкта калмасын деп уьмит пен
Окытпага анай мени талпынды.
Куран алып, каьлеми мен, даьвмет пен
Молла келип ашты бизим капыды.
Сол колында коьзилдирик молладынъ,
Онъ колында билим берер таягы,
Тап алдында аятлары «алладынъ»,
Орта бойлы, мес этикли аягы.
Тап карлыгаш балапан ман тенъленип,
Каранъадан шыгарман деп кейфленип,
Тап моллага карап аштым авызым,
Язайым деп онълап салдым кагызым.
Кагытымнынъ онъ бетиннен тап солга,
«Ойыншыклар» ясап мен де басладым,
Каранъада калдым деген уьмитти
Мага коьре, мене аьли тасладым.
Каьрип молла бек терлейди, коьремен,
Егинин мен сыпырады манълайын.
Ога карап, ишимнен мен куьлемен,
Не айтарын билмей молла-агайым.
Билим деген эш бир зат та онда йок,
Каска тана оны аьли кыздыра.
Язуь деген оьмирде ол коьрмеген,
Оьзи билмей, мага неди сыздыра.

Меним моллам-боькше курсак, ток
шырай,
Бети кызыл алма боьлип коьрине.
Семизликтен авыр тыныс алганы
Шырайыннан таппа-таза билине.

3. АТАМ КИМ ЭМ АНАМ КИМ?

Эжелгиде куьн ойнаган заманда,
Куьн коьзи мен ер яйнаган заманда,
Кулыншактан тайга шагым еткенде,
Басымнан туьз он тогыз йыл оьткенде:
«Атам ким ди, анам ким ди? — дегенди,
Коьнъилим суьйди тувра тавып
билгенди.

* * *

Орам бойлап йылай-сыктай юргенде,
Яс заманнан бас тарлыкты коьргенде,
Теньлерим мен косып мени коьтерип,
Йыйнадылар куьн савьлели бет берип.
Танымайман. Ким экенин билмеймен,
Сыпатыннан таныс суьврет коьрмеймен.
Тек сорады ол кыз меннен энъкейип,
«Сирота?» — деп айтты бир соьз бас
ийип

Не билейим, не деп айтканын мага,
Тек шатланып, карап турдым мен ога.

* * *

Эки оьгиз еккен арба сыппа-сык
Этип бизди элтедилер бир уьйге.

Тизип карап, санап билип, ойласып,
Бир анайга берди бизди, тенъ суыйген.
Анамыздай ювып, сыйпап, тазалап,
Кийим берип, коьтергишлеп, аявлап,
Ак тоьсекли кроватьли уыйлерге
Элтедилер бизди етип, кушаклап.
...Тегершиктей дынъыра берип айланып,
Доьрт-бес йыллар озып кетти алдымнан
Тек яшавым бир наьсипке байланып,
Янган шырак эш таймады янымнан.
Экиншилей дуныяга энгендей
Куьз тамаша келди мага гоьзелдей,
Каьлем, кагыт алып сонда колыма,
Мен де шыктым тап мектебтинъ йолына
Янъы тенълер, янъы дослар ишинде,
Тап коьргендей баьрисин де туьсимде,
Мен олтырдым бийиксымал партада,
Эки коьзим учитель мен картада.
Маьлим меним, тукум, атым сорады,
Миллетиме аьжейипсинип карады.
Тек баьримиз бир анадан тувгандай,
Яшавымыз дайым бирге болгандай
Болып сонда сол аьптейге коьринди,
Бир ярыкка йол ашыгы билинди.
Танысын деп бизге атын ол айтты,
Тек бир затка кейпин бир аз мунъайтты,
Иван кызы Татьяна деп эситтим,
Соны бир де мутпаска уьмит эттим.
Аьри юрсем, бери кетсем, алдымда
Болып турды ол дайым да янымда,
Тап анам ша асыравшы, саклавшы,
Атамдай ды корлык коьрсем яклавшы.
Абытым аькис алсам, туьз йолга
Йыйнай берип кайтарады оьз колга,

Болды бизим тербияшы абамыз,
Ас-туьликтен завхоз болды атамыз.
Абырай, сый баьрисин тенъ билгенде,
Оьмиринъде коьрмегенди коьргенде,
Корсалавды, асыравды сезгенде,
Тап алдынъа наьсип йолын туьзгенде,
Коьнъилинъ сенинъ коьк тав ман да
тенълене.

Тек эсимде Максим атай соьзлери,
Юрегимде дайым онынъ коьзлери,
Калай онынъ маслагатын мутарман;
(Камырда да онынъ соьзин тутарман).
— Ай сен, балам, калай сени карадык,
Тоьсек болып сага туьнде ярадык,
Йылаганда коьрдик алып оьз колга,
Школага онълап салдык биз йолга.
Ети яслык бала эдинъ келгенде,
Каьмпетти де алмай эдинъ бергенде,
Ама алсанъ ашай турып карайсынъ,
Коьзинъ мен де не экенин сорайсынъ.
Куьндиз десе сен шыкпайсынъ
муьйистен,

Баскалары айырылмай куьлистен,
Сен ябасынъ ойын коьрсенъ коьзинъди
Куьлки тувыл, коркып айттынъ
соьзинъди.

Баьри маьлим таймай сенинъ
касынънан,
Келип дайым сыйпай эди басынънан,
Янасканда сен олардан кашасынъ,
Агын сувдай коьз ясынъды шашасынъ.
Кеше ятсанъ, ак кийиминъ саргая,
Оны коьрип маьлимлеринъ мунъая,
Доктор келип сага дарман бергенде,

Сен йылайсынъ ак халатты коьргенде,
Таза келип еткенше он ясынъа,
Яра тайып шаш биткеншей басынъа,
Шыкты сенинъ сувлы болып тоьсегинъ,
Бизим ушин кыйын болып оьсе эдинъ.
Сен басладынъ баларга косылып,
Ойнай эдинъ шенъкилдекке асылып,
Куьн коьзиндей куьлки сага авысты,
Куьле эдинъ таза ашып авызды.
Сени коьрип биз де куьлип басладык,
«Аьдем болмас» деген ойды тасладык,
Сабат сайын сен оьскенге усадынъ,
Доьрт те ягынъ тенъ балалар курсады.

* * *

— Солтанхан ав, шык тактага, йыйма!
Сен язасынъ. Каьте деген эш болмас.
Окув яктан эки тувыл доьрт алмас,
Сав класста болдынъ ялгыз «алтын бас».
Эсап десе. Сен шайнамай ютасынъ!
Юмак шешуьв? Сен баьрисин утасынъ.
Биюв десе-алдыды сен бермейсинъ,
Ойнав десе-сен карыспай юрмейсинъ.
Не яктан да йолдасынъа кыйынлык
Болса, коьмек келип дайым этесинъ,
Карт агайдынъ коьзин ястай куьлдирип
Сен алдымнан аьдем болып оьтесинъ.

* * *

Оныншыда китаьп аша йырма яс,
Кызлар десе-сегиз-тогыз карындас,
Дерисин десе-дайым бирше аьзирлей,

Староста тап уьстинде ваьзирдей.
Ол не айтса-этиледи сол сабат.
Ога карап соьз катаган йок киси,
Класс толы-бизим яслар эм кызлар,
Тыппа-тынык дерс аьзирлей аьриси.
Окув яктан биревге тав тик келсе,
Терлейгенин йолдасы онынъ коьрсе,
Ога карап бередилер маслагат,
Минут тувыл, аялмайды эш сабат.
Йырма тогыз-эгиз десе дурыс ты,
Эш бир заман олар билмес урсысты,
Баьриси де тувгандай бир анадан,
Тек тукымы баска усай атадан.
Не билейим, Солтан басын коьтерди,
Тап алдында Сылув Зинады коьрди.
Экевининъ кара нуры бирленди,
Мага коьре, шырайлары туьрленди.
Бас коьтерип, Солтан коьзин тускады,
Онынъ коьзи тек тенъизди ыслады,
Ол тенъизге карап дунья мутылар,
Теренълигин бойлайым деп ютылар.
Тек кирпичин онынъ тарта ай касы,
Ога карап коьз онълайды эм Касым,
Тек Касымга Солтан коьзи ашылды,
Мага коьре, оттан оьткир шаншылды.
Олар дайым бир бирине ювык дос,
Буьгуьн неге олар болды сувык дос,
Олар буьгуьн карсы келди йылгага,
Экеви де нарзан сувын алмага.
Достынъ йолын болмай Солтан тек

оьтип,

Касым юрмей онынъ йолын тек кесип,
Эки арада кайнай йылга нур этип,
Юреклерин шымтый усай ел эсип.

Сабат эки, эки десем уыш кетти,
Куынинъ коьзи онъ ягыннан солга обтти
Ама олар болмай алып аягын,
Тек юректе коьгилдим коьз баягы.
Касым юрди авыр алып абытын,
Тынълай усай юрек калай урганн,
Яде болса анъладыньма досынънынъ,
Йылга алдында тап коьпирсиз турганн.
Келип ыслай досыннынъ ол колыннан,
Обте алмай алал достынъ йолыннан,
Авыз ашып тегераннан соьйлейди,
Соьйлемейди, мага коьре, куьйлейди.
Коьмекейде кызыл тили калтырай,
Кас астыннан тоьгерек сув йылтырай,
Тыныс десе-ава етпес аз болды,
Экевине сылув Зина рас болды.
— Досым, Солтан, сенинъ алынъ

анълайман,
Тек соьйлеши, сени талмай тынълайман,
Мага коьре, Зина сени суьеди,
Отка туьспей яна турып куьеди.
— Сен де оны сезесинъме, аь досым,
Не тамаша аьдемсинъ сен, эй Касым,
Юрегимде тикли окты сен алдынъ,
Коьз алдыма янган шырак тенъ

салдынъ
Мен карайман, куьлки шымтый ишимди,
Эки колым катып калды пишимде,
Бирден Солтан Касым досын кушаклап.
Ерге йыгып капына этти быжактай.
Куьресеме, урсысама, я болса,
Тоьбелеспе? Анълав кыйын коьринди.
Тек оларга ювырувда темирдинъ
Тик ятканын коьрмей калып суьриндим.

Мен еткенше олар турды куьлки мен,
Ойнамага бырсав бердим белки мен,
Кол ысласып мени коьрмей кеттилер,
Эм янымнан бир бурылмай обттилер.

* * *

Уйгынлы бав. Коьринеди ак терек,
Терек касга стол туры тоьгерек,
Мен сол беттен аруув хабар эситтим,
Анълайым деп токтай берип эс эттим.
Кап каранъа. Коьзинъ туьртип шыгарар,
Ама бирден каранъалык акланды.
Не экенин бир аздан сонъ анъладым,
Мен эситтим тотыгуслар толгайды,
(Дайым бавда тотыгуслар болгайды),
Кайдай аруув тынъламага сеслерин.
Мен тынъладым бу соьзлерин белсенип:
— Сени туьнде мен коьремен касымда,
Дайым меним ер бийлединъ басымда.
Сенсинъ меним ура турган юрегим,
Яй куьнинде буьрленердей терегим.
Тамырымда сенсиз каным юрмейди.
Сеннен баска сылув коьзим коьрмейди.
Сен йок ерде тап авасыз-кыйынлы,
Сен алдымда, терек басынъ кайынты.
Кутарарман мине тезден окувды,
Бир йылдан сонъ армияда алдымда,
Суьвретинъди юрегиме саларман,
Сен турарсынъ ят элдеде янымда.
— Мен туькенше окымага маьлимге.
Сен боларсын дайым меним эсимде.
Сени мутпан суьек ерге коьмилмей,
Сенинъ атынъ турар меним сесимде.

— Керек тувыл ондай кыйынлык мага,
Окувдан сонъ уйленемен мен сага,
Некемизди кыйып бирлик этермиз,
Ол заманда сенимлик пен куьтермиз.
Тоббе шашы Зинадынъ тик турдыма,
Солтан оьзи оны октай урдыма,
Тап баладай сынъсып-сынъсып йылады,
Сен «тентекпе, тувылма?» деп сорады.
Ушып турып, силкип колын босатты,
Сав бол айтпай кетти оны калдырып,
Коьз яс ага, увы бетин шымтытып,
Дирилдейди аяк-колын талдырып.
— Зина! Зина! Сага аьли не болды? —
Деп Солтанхан етип оны ыслайды.
Коькирекке туьрли-туьрли ой толды,
Бавын шеш деп оны аьли кыстайды.
Оьз куьнаьсин Солтан сонда анълады,
Терислигин сол ерде ок онълады,
Бир бирине карап сонда куьлдилер,
Айырылып болмаягын билдилер.
Кесек заман тыппа-тынык, эш сессиз,
Мен барлыгым яслар билмей болар ды,
Мага коьре, яшав деген таьтли зат —
Энъ таьтлиси суьюв билген олар ды.
Соьйленъиз деп кайттым туьнде уйиме,
Уйкы деген таза мага келмейди;
Онъ ягыма, сол ягыма авдаيمان,
Ойлаганым кене бийке билмейди.
Тек кайынлар эситкен ди соьзлерин,
Яде шешек коьрген куьлген коьзлерин,
Мага коьре танъ атканын сезбей ди,
Бир-бириннен коьз айырып уьзбейди.
Не экенин бир де ойлап таппайман,
Эртен турып келдим кайын терекке,

Кайын айтты: «Мен коьрмедим,
уйкладым,
Яде-турдым олардан мен эректе».
Тек коьремен оьлен ерде оралган,
Шешекей де басын тоьмен салыпты.
Тобгеректе оьлен-шешек ййнайды,
Тек кесек ер тоьсек болып калыпты.
Куьзде Солтан армияга алынды,
Сылувы ман обьбисип хош калысты.
Юрегине йыйнай Зина соьзлерин,
Тек айырып болмай усай коьзлерин.
Кирпик какпай, коьздинъ нурын
талдырды.

Неге десе юрек артта калдырды,
Ол орнына алды сылув юрегин,
Бир олтырган келип карай терегин.
Ол келгенде оьлен басын салады,
Оны коьрип, эске баьрин алады.
Арада бир келип сора оьленнен,
Я кайыннан-баслап бизди коьргеннен.

* * *

Аьр куьн келе ушып ога коьгершин,
Сылувыннан суьврет, кагыт береди.
Кагытынынъ аьр сырасын ол окып
Орта бойлы, сылув юзин коьреди.
...Ок шаншылса ондай увы боларма,
Каарлы хат алды йигит агавдан,
Яз куьнинде юрекке буз саларма,
Ама тонъды агав салган соравдан:
«Мен эситтим орыс кызды ала деп,
Ногай ерге селекелик сала деп,
Донъыз этти оьмиримде коьрмеспен.

Сендей иним бар ша деп мен билмеспен.»
Кайта-кайта окый сенмей коьзине,
Бек тамаша агав язган соьзине,
Ол билмейди суьв деген кайдай зат,
Бу не яза? Ол айтаган бу не зат?
Белки агав тенълик деген заманды,
Буьгуьн уьшин билмей болса ярайды?
Орыс, ногай, татар, тавлы, арап деп,
Буьгуьн неге ол айырып карайды?!
Хат язады болган исти анълатып,
Агавына кара ойын аклатып,
Аьли бизде баьри мллет тенъ дейди,
Суьйимлик пен яшавга ер кенъ дейди.
Хат алады, баскалай ел эскендей,
Агав оьзи юрек таза шешкендей,
«Уьстимдеги булытты сен шаштынъ, —
дей,
«Коьзимди мен мене аьли аштынъ», —
дей
«Мен ыразы, суьйип яша куватым,
Тенъ — дослар да мага солай анълатты,
Туманларым ашып йолым коьрсетти,
Адасувдан олар мени онълады.

* * *

Яслык заман. Не де яхшы заман ды!
Сол вакытта куьлки-ойын яхшы ды!
Пашман болып-халк коьрмесенъ яман ды,
Тенъ ишинде ялгыз болсанъ ашшы ды.
Он экиме, саьт бирме? Сезбейсинъ,
Йырлап, бийип, кыдырасынъ,
безбейсинъ.
Сылувынъ ман туьнинъ сага аз бола,

Кыс куьни де ол янынъда, яз бола.
Эртен десенъ, уйка, ананъ тургызбас,
Сен бар уйде капы катып ургызбас,
Тыншайсын деп ян-ягынъда айланар,
Уьстинъ явып, келип, кетип, ол карар.
Армияда саьт тувыл минут та,
Минут тувыл, керек болса, секунд та,
Саьт минен бир тенъленип санала,
Керек ерде ол заманга айлана.
Ят дегенде катып уйкап билип бол.
Тур дегенде, куьлле кимик атыл, тур,
Тизил десе-бек ыспайы юрип бол,
Ат дегенде-йине коьзден урып бол.
Кийиминъди аьр куьн таза карайсынъ,
Орамларда кызларга бек ярайсынъ,
Кыз коьзине турган наьзик кайынсынъ,
Канъкаясынъ, кызлар коьзи айынсын.
Куллык десе-куьш беженлеп сенде бар,
Биьв десе-айланмага ер де тар,
Совет Элди йигитсинъ сен саклайган,
Баьри ерде татымлыкты яклайган.
Каты куьнде сага кино, концерт бар,
Болганыман юрегинъде бир аз тар,
Авылдагы сылувынънын шашларын,
Коьз алдында тура онынъ каслары.
Каьртишкесин алыр онынъ карайсынъ,
Куьтегенин онынъ куьлип сорайсынъ,
Онынъ сага, сенинъ ога керекти,
Дайым билип сен боласынъ юректен.
Каьртишкеси тура калса тоьсинъде,
Куьтуьвине сене юрсенъ оьзинъ де,
Йыр ман юбав дайым бола эсинъде,
Куьлки кайнай сеинъ конъыр
коьзинъде.

Отпускама? Сылув билсин энъ баслап,
Телеграмма аьрекетлеп бересинъ.
Оьте калсанъ вокзалынъды сен таслап,
Сылувынънын кол явлыгын коьресинъ.
Бар борышынъ мойныннан тенъ тайган
сонъ

Сылувына бар ниетин яйган сонъ,
Кийимлерин салды Солтан сандыкка,
Юректеги ойын айтты ашыкка.
Оқымага уьмити бар экенин,
Окув деген кайдай керек экенин,
Зинасына кеш мезгилде анълатты,
Кыз шырайын куьндей этип яйнатты.

* * *

Сылувы да тура калса янында,
Куьлки десе, кайнай турса канында,
Тек бир затка бизим Солтан иркиле,
Кайдай ойы бар экенин ким биле?
Еленъ яслар бир косылып йыйылып,
Бавга келсек тап толкындай куйылып,
Юбав десенъ, биюв десенъ-коьз янар,
Коьз алдында бийигенлер айланар.
Биз де кирдик, канатынъ йок, ушасынъ
Куьлки десенъ-сен сеппейсинъ,
шашасынъ

Коькке кете занъырасып авазлар,
Тап оймактай йырлап турган авызлар.
Боларсынъма муны коьрип шатланмай,
Бийи десе-кус етпеске атланмай,
«Ел етпес те» мунда сеннен калаяк,
Нешик яхшы! Коьз айынтып алаяк.
Шоьллик десе, Шоьллик бизде тувыл ды,
Йырлап турган, кызлар, ногой увыл ды.

Шоьллик деген эссиз-куьссыз болады,
Мунда десе куьллык, шатлык толады.

* * *

Емис бавдан кайткан шакта биз шыгып,
Алгасав ман келдик уйге тизилип,
Тек бир затка аьжейип ол туншыгып,
Кери калды тенълериннен уьзилип.
Мен карасам: уьш-доьрт яслык бир бала:
«Анам, анам», — деп шамланып, бек
йылай,
Анасы коьрип, оны келип аявлап:
«Йылама коьзим, тымшы сен», — деп
кушаклай.

Сол заманда тагы келди эсиме,
Не болганын коьрген сезер туьсимнен:
«Атам ким ди, анам ким ди?» — дегенди
Тагы суьйдим излемеге билгенди.

ИШТЕЛЛИК

Бас соъз	3
Сокпак	5

ЮРЕК ЙЫРЛАРЫМ САГА

Янган шырак	9
Ашкыш	10
Булыт	11
Уш кын	12
Гуъл шешекей	13
Кыйып соъз	14
Шешекей	15
Алдымда турган юлдыз	16
Куълки	17
Сылув кыз	18
Юлдыз	20
Студентка	22

ЭСТЕН ТАЙМАГАН КУЪНЛЕР

Уйкымда	27
Кара боърк	28
Балаларды саклайык	29
Ак тастар	30

ШОЪЛЛИГИМНИНЪ ТАВЫСЫ

Маяк	35
Юрегимнинъ тамыры	36
Эски яра	37
Сен, шоъллигим, тап кавказдынъ сылувы	38

Болмас коьнъилинъ эш сабыр	39
Эстелик	40
Шолпан	42
Язлык	43
Шоъллигимнинъ тавысы	44
Халк юреги	46
Конаклыкка барармыз	47
Мызувбий	48
Ягасыз	49
Ялгыз терек	50
Тамшык	51
Мен коьремен	52
Коьзинъ куълди кирпиксиз	53
Эсинде эм биледи	54
Меним борышым	55
Япырагы мен экенин билерсинъ	56
Йырлайык	57
Канатланган (поэма)	58

Аджигельдиев Гамзат Юсупович

ТРОПИНКА

На ногайском языке

Редактор *Оразбаев К. Б. и Токболатов С. Н.*

Художник *Ю. Николаев.*

Художествен. редактор *В. Кулиш.*

Техн. редактор *М. Ханукаев.*

Корректор *Алильчанова Асият.*

Форм. бум. 70 x 92 $\frac{1}{32}$. Бум. л. 1,3125. Печ. л. 2,625.

Усл. печ. л. 3,07125. Уч.-изд. л. 2,26.

С04828 Тираж 1000. Цена 11 коп.

Дагестанское книжное издательство
Министерства культуры ДАССР,
Махачкала, ул. Маркова, 55. Зак. 1596.

Типография им. С. М. Кирова
Министерства культуры ДАССР,
Махачкала, ул. Маркова, 51.